

CLAUDIO MAGRIS

PRO NEDOSTATEK DŮKAZŮ

Mladá fronta

Pro nedostatek důkazů

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading

MLADÁ FRONTA

Claudio Magris

Pro nedostatek důkazů – e-kniha

Copyright © Mladá fronta, a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

Claudio Magris
Pro nedostatek důkazů

CLAUDIO MAGRIS

PRO NEDOSTATEK DŮKAZŮ

Přeložila Kateřina Vinšová

Mladá fronta

NON LUOGO A PROCEDERE

Copyright © 2015, Claudio Magris

All rights reserved

Translation © Kateřina Vinšová, 2019

ISBN 978-80-204-4913-9 (tištěná verze)

ISBN 978-80-204-5347-1 (ePUB)

ISBN 978-80-204-5349-5 (Mobi)

ISBN 978-80-204-5348-8 (PDF)

Francescovi a Paolovi

Starší ponorky – nákup, prodej. Ten inzerát se objevil v *Piccolo banditore* 26. října 1963. Zřejmě se ocitl v situaci, kdy až po uši tonul v dluzích, různé veřejné instituce a dokonce i ministerstva ho vodily za nos statisícovými přísliby, lichváři ho drželi pod krkem, pronásledovali ho majitelé pozemků a hangárů, kde přechovával svá letadla a rozbombardované vojenské mosty, a tak byl nucen pokusit se prodat pár zvlášť neskladných kusů, jenže ve chvíli, kdy se už chystal, že je prodá, se ho zase zmocnili jeho démoni a tak se snažil i nakupovat – není jasné, za jaké peníze, ale rozhodně to zkoušel – ponorky, tanky nebo minolovná zařízení.

Mohl by to být začátek, předsálí Muzea, hned jak se vejde dovnitř. Na stěně proti vchodu veliká černá obrazovka, na ní chvějící se nezřetelné linky, v pozadí zvuk tekoucí vody. A ze tmy vystoupí jeho tvář na fotografii z počátku sedmdesátých let. Hlava, která se vynoří z temných vod, horečnaté, bystré oči, nitky potu, kapky vody stékající podél panonských lícních kostí. Uprostřed sálu ponorka, U-Boot c. a k. válečného námořnictva z první světové války, kterou možná zakoupil, nebo kdoví jak ji získal. Starší ponorky – nákup, prodej. Zvučný, vemlouvavý hlas. Převzatý z různých rozhlasových nahrávek Rádia Terst a zručně zpracovaný. Neškodná reklama, která nic nestojí a díky hlasu – nově pospojovanému, a tedy pravému, absolutnímu, žádný náhodně se měnící hlas ve chvíli, kdy dotyčný promlouvá – působí vábivě jako dohazovačovy pobídky z přítomí. Do Muzea by se vstupovalo jako do nočního podniku s neonovými přísliby. To možná není špatný nápad, pomyslela si Luisa. Ovšem chybí tu zlatý hřeb, ta nejžádanější atrakce, o níž všichni mluví, pověstné

zápisníky. Iniciační tajemství, ale bez *dulcis in fundo*, obilný klas, který zasvětil adeptu.

Rodina se k věci vyjádřila jednoznačně v dopise zasláném šéfredaktorovi *Corriere Adriatico*, otištěném na viditelném místě. „... Dovolte nám, jako dědicům, vyjádřit podiv a roztrpčení nad článkem zveřejněným 12. března tohoto roku ve Vašich novinách. Nechápeme, z jakého titulu a jakým právem si dovoluujete ohlásit, že i jeho deníky – ty tisíce stránek obsažených v očíslovaných sešitech, se spoustou odkazů a vsuvek – budou spolu s velmi rozsáhlým vojenským materiálem vystaveny v Muzeu, dokumentujícím válku na oslavu míru, v Muzeu, které se ve své bujně, ale vždy uvážlivě představivosti rozhodl nazvat Ares pro Irenu – bůh války jako apoštol míru. Máme pochopitelně radost, že se Nadace, založená okresním a městským úřadem, rozhodla zřídit Muzeum, sen, jemuž zasvětil život, zrenovovat domky, maštale, autoopravnu a dokonce i travnatý, zakrytý prostor bývalé jízďárny. Doufáme, že tentokrát bude projekt zdárně dokončen, vždyť se o něm hovoří už celou věčnost, chystají se programy, dávají se sliby, jako na kolovrátku. Pokud jde však o deníky, ty jsou a zůstanou výlučně majetkem nás, dědiců, třebaže jedna jejich část nám byla fakticky, na základě jakýchsi puntičkářských a nám nepochopitelných byrokraticko-právních klíčků dočasně zabavena. To nám však neubírá právo nakládat s nimi podle svého uvážení, pochopitelně nikoli v zájmu našem, nýbrž v zájmu občanů, společnosti, lidstva, a řídit se přitom jeho příkladem, příkladem člověka, který svému poslání, ideálu a velkolepému předsevzetí obětoval vše, kariéru, majetek, zdraví, blahobyt rodiny a nakonec i život.

Jsme připraveni poskytnout tento dar, přenechat ho všem – neboť morální odkaz Muzea patří všem –, dát

k dispozici děla, ponorky, tanky a zbraně všeho druhu, které dlouhá desetiletí sbíral, aby zdokumentoval hrůzy války a nutnost míru. Je ovšem skandální, že žádná veřejná instituce se za celá ta léta nesnažila nalézt vhodný prostor, kde Muzeum zřídit. Nicméně pokud jde o deníky obecně a zvláště o ty, které tak podivně zmizely a které byly plné cenného, ale také ožehavého materiálu, jak ostatně nejednou zmínil právě Váš *Corriere Adriatico*, jsme si jisti, vážený pane šéfredaktore, že Vaše noviny, vědomy si významu a choulostivosti problému, nebudou...”

Noviny ho místo v rubrice dopisů čtenářů uveřejnily na stránce kultury s pěkným nápadným titulkem i podtitulkem. Na tom nebylo nic divného, že chtěly k případu znovu přitáhnout pozornost. Ten příběh vždycky zapůsobil, především po procesu, po němž, jak už se při procesech stává, zůstalo ještě víc pochyb, než bylo dřív. Luisa odložila noviny na haldu sešitů, zápisníků, listů, lejster, cédéček, dévédéček, s nimiž pracovala, aby utřídila a v případě potřeby doplnila poznámky, které on sám nastínil a které měly objasnit jednotlivé muzejní exponáty, jejich funkci, historii, kdo je vynalezl, která továrna je vyrobila, příběh inženýrů a dělníků, co na nich pracovali, které vojenské jednotky jimi byly vybaveny, v kterých bitvách byly poškozeny, kdo je řídil, kdo je namířil, kdo nabil, kdo zahynul v jejich troskách. Například zařízení na vyhledávání námořních min zamýšlela umístit vedle usměrňovače rtuťových par, připadalo jí, že by tvořily dvojici, smrt pod vodou a smrt ze rtuťových výparů, smrt způsobenou, zažehnanou nebo oddálenou, ale pořád smrt. Smrt k muzeím pasuje. Ke všem, nejenom k Muzeu války. Každá výstava – obrazů, soch, předmětů, přístrojů – je neživé zátiší, a lidé, kteří se tísní v sálech a jako stíny je naplňují a vyprazdňují, se trénují na budoucí pobyt ve věčném muzeu

lidstva, světa, v němž je každý neživým zátiším. Tváře jako ovoce utržené ze stromu a naaranžované na míse. I když vlastně on v tomhle ohledu...

Luisa usedla k počítači v kanceláři, kterou jí přidělili, když ji Nadace pověřila vypracováním projektu Muzea. Jen jednu místnost, zato prostornou, zřízenou v jedné z maštalí. Kancelář uprostřed rozlehlých volných prostor se jí líbila. Jedním oknem viděla několik exponátů provizorně rozmístěných ve velké vedlejší místnosti. Podlouhlé, víceméně válcovité zelenavé zařízení na vyhledávání min připomínalo kapustňáka, toho mořského tvora, který se pohybuje nemotorně, ale tiše, aby dopadl kořist. Venku se toho večera větve dubu ve větru natahovaly k jejímu oknu jako pařáty, chapadla opatřená háky se vymršťovala ze tmy do světla lucerny a s pohupováním se vracela do přítomí, kořist jim zase unikla – kolikrát ještě? Luisa se zachvěla, na okamžik jí připadalo, že cítí léta jako temný vodní sloupec bušící jí do skrání, a ta bolest hlavy ji nesmyslně přiměla myslet na lásku – anebo na její konec, pro ni to beztak vyjde nastejno.

Ta rýha vedle úst, která se nicméně většinou každému líbí, to nebyla doopravdy vráska, ale ona ji občas vnímala jako jizvu. Polibek, hryznutí – začínám být jako on. Jak se tu věčně probírám jeho papíry, až nevím, čím jsem, jak se zabývám jeho kulometry a meči a navíc jsem si navykla brát si večer pár lejster a fotografií domů, a dokud mě spánek nepřemůže, přemýšlet o jejich uspořádání, nakonec začnu věřit, že válka je všechno a každé znaménko že je jizva. Prstem zlehka přejede po ostří meče, prozatím opřené o stěnu. Na kůži zůstala zřetelná rýha, ale brzy zmizela.

I přes svůj strašlivý konec pravděpodobně nikdy nepoznal jizvy, které každá věc zanechá v srdci. Možná ani neslyšel, jak život s vyceněnými zuby vrčí ve tmě, a ani neviděl tmu,

protože pořád jen koukal na zem, kutal, hledal, objevoval a sbíral ty nesmyslné předměty, monoxypy, střepiny granátů, otlučené ešusy, sluchátka polních telefonů, zploštělé nábojnice, zapalovače granátů. Baterkou si v noci svítil jen na zkyplenou půdu, rozkopané díry, dno krasových dolin, přilbu zrezlou v trávě.

Takhle trávil noci, utrmácený, ale jinak v pořádku, šťastný z těch studených mrtvých věcí, které vyhrabal ze země nebo je dostal od poraženého vojska nebo z odstrojovaných lodí v loděnici. Nevšímal si života, jenž kolem něho šelestí stejně jako kolem všech ostatních a hrozí smrtí a zkázou – žádnou dobrou smrtí, která už je mrtvá a nikomu neublíží, nýbrž nepřetržitým živým umíráním těla a srdce, stále skomírajícím světlem v duši, chladem v kostech vražednějším než plameny, které ho obklopí v jeho poslední hodině v té dlouhé pohodlné rakvi, kterou tam v hale užíval na spaní. Kolem něho neuspořádaně nakupené tanky, raketomety a jatagany, všechno to železné haraburdí z válek, které byly milníky jeho života – tank zkonfiskovaný v roce 1945, tendr, rok výroby 1947, úlomky a konstrukční prvky zničeného otočného mostu Ponte Verde, tvořícího umělou hranici mezi Canal Grande a mořem. A on, sám se svou rakví ve skladišti přeplněném zbraněmi čekajícími na Muzeum, ve skladišti, kde vzplanul požár. Bylo to jen jeho království, nikdo jiný ho neobýval, všichni živí odešli, všichni ti, co brání míru, protože potřebují k životu válku, i doma, v rodině, v posteli. Někdy se stává, pomyslela si Luisa, když si dělala poznámky ohledně toho přístroje na miny, že se člověk probudí o něco dřív, kdy úsvit jen matně proniká žaluziemi, a pokradmu se z jednoho polštáře k druhému, jako z jednoho zákopu k druhému, zahledí na spícího druhu. K žádnému útoku nedojde, ale on je stejně ve střehu, v nejistém očekávání palby. Když se ve škole učili

o třicetileté válce, hned jí na mysli vytanula rodina. Ne ta její, to ne... rodina obecně. Pokud jde o ni, zatím ještě nevěděla, jestli nemít vlastní rodinu je dobře, nebo špatně, a proč když na to pomyslí, ucítí na okamžik v srdci prázdnotu.

Usínal v rakvi, zatím ještě nebyl mrtvý, ale tak pokojný a vyrovnaný, jako kdyby už mrtvý byl, jako je teď, kdy se probírám jeho lejstry, a připadá mi, že je to jeho prach, popel ze spáleného těla, který oné noci – vlastně až následujícího rána, když hasiči po mnoha hodinách požár uhasili – jen vyšetřovatelé dokázali rozeznat od popela z dřevěné rakve, která shořela s ním. Možná se bál umírání, ale určitě ne smrti. Mezi těmi džípy, bajonety, šavlemi a šerpami se cítil bezpečně jako mezi sochami a náhrobními kameny na hřbitově, kde meč, který v pozdvížené ruce třímá mramorový rytíř bdící nad hrobem, nikdy nepoklesne, aby ťal. Prý dokonce napsal prezidentovi Spojených států a požádal ho o zaměrovač Norden, co svrhl bombu na Hirošimu.

2.

„**A**res pro Irenu aneb Arcana Belli. Totální Muzeum války za nástup míru a dezaktivaci dějin.“ Toto nadnesené pojmenování Muzea, vyskytující se opakovaně v jeho sešitech a v denících – změnit minulost, psal, převrátit čas, udělat z něho jízdu v protisměru –, zamýšlela Luisa promítat na vnitřní stěny Muzea. Pokud ovšem bude vůbec někdy dokončeno. Zatím bylo jen ve stadiu hypotetických úvah, projektu, který jí svěřila Nadace a odbor kultury městské rady a jemuž se snažila dát nějakou podobu. Představovala

si, že by to obrovské množství různorodých předmětů bylo vystaveno v jednotlivých sálech a prostorách komplexu bývalé jízdárny, vymýšlela pořadí exponátů, použití ikon na monitorech, vůdčí myšlenku celé trasy, předměty a příběhy, které se osvobozují jako duchové z Aladinovy lampy.

Jak uspořádat to šílené, extravagantní Muzeum, i když požár zničil kromě jeho ještě extravagantnějšího strůjce značnou část exponátů? Například ten bombastický název nezamýšlela umístit nad vchod, nýbrž ho chtěla promítat uvnitř v sálech blikajícími laserovými paprsky, písmena a slova by se objevovala v různých barvách a neustále by se rozsvěcela a zhasínala. Pro něj byla každá věc znamením, zprávou, a čím víc se blížil ke svému konci, tím víc ohlašovala štěstí. Nic nemohlo udivit, natož polekat někoho, kdo jako on tvrdil, že má „s neočekávaností prorocký vztah“. Nález jakéhokoli předmětu, napsal – sumky, pouzdra na revolver – „je neuvěřitelně dobrou předzvěstí a souvisí s příchodem epochy nekonečného dobra, kdy zlo bude zrušeno a u zbraní zbude jen ta část kosmické energie, která má co dělat s jejich krásou a jejich praktičností...“

Kde a jak, ve kterých sálech vystavit tyto poznámky... zvětšit je pomocí projektorů, vsadit je do rámečků, zaznamenat je na média nenápadně umístěná na stěnách a v pravou chvíli je spustit, vypracovat program, trasu spíš duševního než materiálního charakteru, aby se návštěvník stisknutím toho či onoho symbolu na displeji vedle několika obrazovek a různých exponátů mohl v jednotlivých sálech dostat k dalším obrazovým záznamům, seznámit se s dalšími příběhy, které se vážou k danému dělu nebo meči, dostat se k jakémukoli předmětu nebo textu, který ho zajímá? Muzeum jako mobilní hypertext, v němž vše probíhá nebo naopak mizí, ruší se, jako se to pravděpodobně dělo v jeho hlavě?

Nicméně měl možná pravdu, nekonečné dobro existuje, odjakživa. Obklopuje nás – ano, snad i mě, jak tu tak sedím uprostřed toho nepořádku – jako hebký, indigově modrý obláček, který pohltí balonek, co vyklouzl dítěti z rukou. Je to štěstí, jenže dvojrozměrné bytosti, které se plazí po kouli toho míčku, nemůžou zvednout hlavu a pochopit, že existuje i další dimenze – ten obláček, který je obklopuje –, a tak se zoufale vlečou dál. Ona sama, přestože je hezká a štihlá, není nic jiného než slizká stopa po hlemýždi. Její krásné, dosud černé vlasy ve větru – i to je dědictví po dvou mnohasetletých exilech, které se v ní spojily, potom co překonaly poušť a velké moře – o existenci toho větru nevěděly. Ve stínu, který lampa na psacím stole zavaleném lejstry vrhala na zeď, cítila Luisa, jak jí vlasy splývají na šíji. On zřejmě nějakým způsobem dokázal zvednout hlavu, ucítit vítr z vesmíru, vanoucí z nepředstavitelných výšin pro ty, kdo mají jen šířku a výšku. Z plných plic se nadechl toho lidem neznámého vzduchu, rajskeho plynu vyvolávajícího veselí. Mimochodem, tvrdil, že vymyslel vědecký systém, jak se žít jenom vzduchem, pomocí nové respirační techniky, která metabolizuje mikroskopické živočichy žijící v každém sebemenším závanu větru a dosud neznámé nutriční látky obsažené v plynech. Ale ne proto, dodával, že jsem na mizině a nechávám se vydržovat manželkou, pocházející ze starého ma'darského šlechtického rodu, kterou jsem donutil chodit posluhovat, jak mi bylo nejednou zlomyslně předhazováno, nýbrž proto, že jsem lehký, volný a šťastný.

Temná noc požáru – temná pro justici, pro něj královsky zářivá, táborák svrchovaného vládce, který předvede svou vznešenost tím, že do plamenů hodí všechn svůj majetek a dokonce i své bytí –, byl to božský oheň, závěrečný rudý západ slunce kosmického eonu zla, války, zabíjení. Možná

ani netrpěl v té své rakvi, v níž spával s německou železnou přilbou na hlavě a samurajskou maskou na obličeji, pravděpodobně se ve spánku zadusil kouřem, ještě než mu plameny stačily ublížit.

V terminologii jím navrhované globální reformy slovníku – rigorózně objasněné a roztríděné v jeho nedokončeném DUSu, Definitivním univerzálním slovníku – vstoupil té noci do „invertoru“, jak zní správný výraz, jímž se měl nahradit běžný a pouze přibližný výraz „smrt“. Jeho nová lexikografická práce zůstala ve stadiu rozpracovanosti rukou psaných termínů, přerušená vytrženou stránkou u písmene M, přesněji u hesla „mulvaceo“, u něhož chybělo vysvětlení, stejně jako chybělo celé pokračování. Když Luisu pověřili vypracováním projektu Muzea, uvažovala o tom, že by materiál slovníku, který dospěl k tomuto slovu, uspořádala do posuvných tabulek, v nichž by se na okamžik stará odflinknutá slova propojila s novými výrazy, jejichž precizně vymezený význam nepřipouští žádné lakuny, načež by stará slova zmizela, ta nápadná písmena by zhasla a tma by je pohltila i s jejich starými zmatenými významy. Heslo „smrt“ – LA MORTE – promítané velkými rudými písmeny na stěnu proti návštěvníkovi vstupujícímu do sálu č. 3 by se mělo ukázat jen jako hloupá a okamžitě napravená tisková chyba: L'AMOR (s. 27 nedokončeného rukopisu slovníku), přičemž ono TE na konci mělo pouze naznačovat, že jde o lásku „k tobě“.

Smrt neexistuje, vysvětloval, je to pouze invertor, přístroj, který prostě jen obrátí život naruby jako rukavici, stačí nechat čas plynout opačným směrem a všechno se nám vrátí. Čas nalezený, triumf lásky – AMOR. Lásky ke komu? K tobě, ke všem.

U muzejních exponátů, které dští oheň, tanky a děla a další, by se podle záměru jejich neúnavného sběratele mělo

nakonec ukázat, že jsou to jen pomíjivé, šalebné obrazy, jen tíseň z noční můry, kterou lze zaplašit, film promítaný pozpátku, začínající smrtí a zkázou a končící šťastnými a usměvavými lidmi – kteří před chvílí byli rozmetáni, rozdrceni nebo probodnuti –, aby z toho jasně vyplynulo, že smrt, každá smrt přichází před životem a ne po něm. Vážená paní doktorko Brooksová, řekl jí jednou, Mojžíš napsal Pentateuch, prvních pět knih Bible, a v páté vylíčil svou smrt na hoře Nebó v moábské zemi. Okamžik jeho smrti předchází tedy okamžiku, kdy o ní vypráví. Není tu žádné před ani potom, vážená paní doktorko, čas je jako prostor, člověk míří na západ, pořád dál na západ, až dojde na východ od místa, odkud vyšel. Na východ od ráje...

To jí řekl při jejich prvním setkání, když se Nadace rozhodla financovat projekt Muzea – pro tuto chvíli jenom projekt, později se uvidí. Zatím zůstane ta změť předmětů nakupená v několika velkých kůlnách a na jednom rozlehlém prázdném prostranství u jízdárny. Radili jí, ať ho nijak zvlášť nepodporuje, spíš ho měla brzdit, aby se nerozptyloval od práce. Tu ostatně brzy přerušila jeho smrt a ona se k ní vrátila až po letech, když ve městě několik útočných článků v místním deníku znovu zažehlo zájem o tohoto muže a jeho velkolepý záměr – především pak o jeho zápisníky, které záhadně zmizely – a když se sehnaly nové finance. Ale ještě dlouho před jeho smrtí jejich schůzky neočekávaně prořídly, on, který byl zpočátku tak dotěrný a neodbytný, se už skoro neukazoval, jako kdyby se nadchl pro něco jiného. Bylo divné, že se tak náhle vypařil, i když jí to usnadňovalo práci, protože nad sebou neměla bič.

Ty zbraně se domnívaly, a taky se tím chlubily a vytrubovaly to do světa, že všechno, co budou mít na dostřel, dokážou zničit, smést z povrchu země, ale navzdory tomu byl

voják, který šlápl na minu, jen odmrštěn na druhou stranu obrazovky, a tam všechno začalo znovu, vojákovi se vrátil život, který z něho už vyprchal, kocovina ze včerejší pitky s kamarády z pluku, předvčerejší večer na břehu neuvěřitelně fialového moře, ústa líbaná před mnoha lety, zkomolená slova dítěte, které začíná mluvit. Jsou to chudáci blázniví, když si namlouvají, že můžou zabíjet a ničit. Je to jako si myslet, že když se zhasne, navždy zmizí všechny věci, které jsou ve tmě neviditelné. Například, psal v jednom ze svých zápisníků, by se mohl nejdřív promítnout obraz rozlehlého sálu se všemi předměty, pak ukázat obraz velkého požáru, který všechno zničí a zanechá místnost prázdnou, až se znovu rozsvítí světla a místnost je opět plná věcí, nedotčená, resuscitovaná, protože nikdy nezemřela. To by nebyl špatný nápad.

V každém případě on se plamenů prostě nebál, jako můra, která se nebojí světla, vlétne do něho a shoří, ale možná se právě v tu chvíli zrodí, víc než když se vylíhla z housenky. Při jedné z prvních příležitostí, kdy se s ním Luisa setkala, se nejspíš chtěl blýsknout svou vzdělaností, a tak začal pom-pézně německy deklamovat verše přívětivé nostalgie, *keine Ferne macht dich schwierig, kommst geflogen und gebannt*, žádná dálka nebrání ti, přilétls v letu zmámeném; motýl, světlem žpit, jež svítí, padáš, sžehnut plamenem.

3.

Možná – ale jsou to jen dohady – při požáru haly shořely i ty písемnosti, které marně ukrýval kdovíkte, které tak vzrušovaly jeho dědice, a nejen je,